

ПОКРЕТ БРИГАДЕ ЗА БАЧКУ И БОРБЕ У БАРАЊИ

Од Ердевика до Сомбора

Према заповести штаба 16. дивизије 4. бригада (без 2. и 3. батаљона, који су остали на положају код Ердевика до смене) кренула је 11. новембра у 6 часова на север правцем: Дивош — Лежимир — Свилош — Баноштор и у Черевиху се сместила на преноћиште. У току ноћи у Черевиху су пристигли 2. и 3. батаљон. Ујутро је настављен покрет за Нови Сад, правцем Черевих — Сремска Каменица и у Петроварадин се стигло око 12 часова. Како се пребацивању преко Дунава није могло одмах приступити, бригада је заноћила у Петроварадину, а 13. новембра у 4 часа ујутро прешла је Дунав.¹⁴¹

Одмор у Новом Саду није дуго трајао. Тек што су се батаљони разместили и приступили чишћењу оружја, добијено је наређење за покрет возом у Сомбор. Међутим, бригадна комора, техничка чета и батаљонске коморе морали су пешке правцем: Нови Сад — Сириг — Србобран — Врбае — Сивац — Сомбор. Ова колона, под командом интенданта бригаде, кренула је 14. децембра у 7 часова, а у Сомбор је стигла 15. децембра у 20 часова.

Батаљони 4. бригаде су 14. децембра у 9 часова почели пристизати на железничку станицу Нови Сад, где су већ били постављени вагони. Командант Живковић,

¹⁴¹ Извод из операцијског дневника 4. бригаде од 15. новембра 1944; ВИИ, бр. рег. 22/2, к. 969.

комесар Јовановић и начелник штаба Мујкић руководили су укрцавањем. У сваки вагон смештено је по 40 људи. Укрцавање је текло у највећем реду. Тачно у 10,15 часова команданти батаљона су предали рапорт команданту бригаде, који је нешто касније рапортирао команданту дивизије да је бригада укрцана. У 10,30 часова воз је кренуо топло поздрављен од присутних грађана Новог Сада. На путу до Сомбора орила се пешма бораца 4. војвођанске бригаде. Када се у 17 часова стигло, батаљони су се искрцали, постројили и у беспрекорном војничком реду прошли кроз Сомбор до места одређеног за смештај.¹⁴²

Реорганизација 4. бригаде

Како се бројно стање 4. бригаде попело на око 1.700 људи било је потребно више рада на њиховом војничком и политичком уздицању, да би се што пре и што боље оспособили за предстојеће задатке.

У Сомбору се одмах приступило и преоружавању бригаде. Али, како старешине нису познавале тактичко-техничке особине совјетског оружја, као инструктори коришћени су припадници Црвене армије, који су побегли још 1943. године из немачких заробљеничких логора или из немачких јединица, у које су насилно односно лажном пропагандом мобилисани, и ступили у јединице НОВЈ. Повећање бројног стања бригаде и добијање тешког пешадијског наоружања захтевали су организационе промене.

Реорганизована је и техничка чета бригаде тако да сада има вод минобацача 82 мм (4 оруђа) и вод минобацача 50 мм (4 оруђа), а у батаљонима су формиране минобацачка чета, митраљеска чета и вод противтенковских пушака.

Минобацачка чета 82 мм имала је у својој команди: командира, заменика командира, комесара, заменика комесара и четну болничарку. Чету су сачињавала два

¹⁴² „Шеснаеста војвођанска дивизија“, стр. 304–306. Операцијски дневник 4. бригаде; ВИИ, бр. рег. 22/3, к. 969.

Новембар 1944. у Сомбору: сапитетски референти и болничари
4. војвођанске бригаде.

Еода, од по два одељења. Одељење је имало вођу одељења, нишанцију, помоћника нишанције, пуниоца, додавача број 1 и 2, доносиоца број 1 и 2, 3 коњовоца и 5 товарних коња, од којих је један носио бацач а четири муницију.

Митраљеска чета имала је исту формацију као и минобацачка, а располагала је са 5 митраљеза.

И вод противтенковских пушака чинио је засебну јединицу у саставу пешадијског батаљона, а налазио се под непосредном командом штаба батаљона. На челу вода били су водник и водни делегат. Вод је имао 7 противтенковских пушака, а био је подељен на три одељења. Послугу сваког оруђа сачињавали су 3 борца.¹⁴³

Овим организационим променама, сваки је батаљон добио 5 чета уместо 3, које је до тада имао.

¹⁴³ Наредба Главног штаба Војводине за формирање допунских батаљона; ВИИ. бо рег. 58 8 к. 211 Извештај ш^"ба 16. дивизије Главног штабу Војводине; ВИИ, бр. рег. 57/4, к. 951.

Организационе промене и карактер будућих борби поставили су нове задатке и обавезе пред штаб 4. бригаде и штабове батаљона, баш као што је био случај и код виших команди и штабова. Зато је из бригаде, новембра и децембра 1944, отишао прилично велики број руководилаца и бораца (око 300) у пешадијску и артиљеријску официрску школу, на телефонско-телеграфски курс, интендантски курс, итд. Велики број другова је повучен из пешадијских чета за формирање артиљеријске бригаде, затим за руководиоце у допунском и возарском батаљону, дивизијском батаљону за везу, у инжењеријску чету дивизије, извиђачку групу при штабу 16. дивизије и штабу 4. бригаде. Услед тога су пешадијске чете умногоме ослабиле, не само бројно него и у квалитету обученоети преосталог људства.

Постигнути су и видни резултати у спољној дисциплини.

Одласком 1. и 5. бригаде из Сомбора 16. новембра, 4. бригада је преузела мере обезбеђења у читавом граду. Однос према народу и народној имовини био је узоран; није било ниједног испада. Свему томе је допринео интензиван партијско-политички рад.

Није занемарен ни културно-забавни рад у бригади и међу становништвом. Одржане су две приредбе за народ, добро посећене и топло поздрављене.

Тридесетог новембра у 14 часова командант 16. дивизије и другови из Главног штаба НОВ и ПО Војводине извршили су смотру дивизије. Том приликом су подељена прва одликовања борцима и руководиоцима 16. дивизије, међу којима је било преко 30 другова из 4. бригаде. Затим су бригаде прошле кроз Сомбор, топло поздрављене од становништва. Навече су другови црвеноармејци приредили вечеру за све одликоване.

Пре одласка из Сомбора, 1. децембра 1944, бригада је имала: 1.420 другова и другарица, 347 пушака, 662 аутомата, 438 пушкомитраљеза, 20 митраљеза „максим“, 16 бацача 82 мм, 4 бацача 50 мм, 28 противтенковских пушака. Бригада је снабдевена и најнеопходнијим бројем средстава за везу: радио-станицом, телефонским

централама и апаратима, каблом и др. Ове бројке довољно јаено говоре колико је добијањем совјетеког наоружања порасла ватрена моћ бригаде.

Прелазак у Барању

После пробоја непријатељског фронта у Барањи, крајем новембра 1944. године, јединице Црвене армије, у садејству са 51. војвођанском дивизијом, за непуна 3 дана ослободиле су целу Барању и заузеле у Мађарској град Печуј. Главне непријатељске снаге повукле су се преко Драве у Славонију, а неке јединице остале су у Мађарској, пружајући слаб отпор снагама Црвене армије.

Главни штаб НОВ и ПО Војводине наредио је тада да се 16. дивизија 1. децембра пребаци преко Дунава код Батине и продужи правцем: Кнежеви Виногради — Бели Манастир — Беремент — Шиклош — Харкањ и да се на овом сектору повеже са совјетским јединицама и 51. војвођанском дивизијом и постави на леву обалу Драве — од старе границе Југославије и даље, зависно од померања фронта на запад.¹⁴⁴

Тачно у 7 часова 4. бригада је кренула 1. децембра правцем: Сомбор — Бездан — Батина. По пристизању у Батину, у договору са командантом совјетских јединица које су контролисале и руководиле скелским прелазом, бригада је пребачена до 24 часа на другу обалу; затим је продужила правцем: Батина — Змајевац — Суза и у Кнежеве Винограде је стигла 2. децембра у 8 часова. Поеле одмора и ручка, тачно у 18 часова, преко села: Козарац — Бели Манастир — Петловац — Мајичке Међе, Барањско Петрово Село, 4. бригада је 5. децембра у 6 часова стигла у Беремент (Мађарска), где се одмарала до 4. децембра.

У 3 часа по лепом времену настављен је покрет правцем: Беремент — Нађ Харшањ — Шиклош — Харкаш — Драва. У Харкању бригада је заузела следећи

¹⁴⁴ Извод из операцијског дневника 4. бригаде од 1. до 15. децембра 1944; ВИИ, бр. рег. 23/1, к. 969.

Децембар 1944: прелаз преко Дунава код Ботине Скеле.

распоред: 1. батаљон јужно од села Мач (лева обала Драве); 2. батаљон код села Кондрић, с тим да контролише друм и железничку пругу за Доњи Михољац; 3 батаљон је продужио до села Дравапалкањ, где је заузео положај ради контроле леве обале Драве — десно од пута Доњи Михољац — Харкањ; 4. батаљон је код села Гордиша осматрао Драву лево од друма и железничке пруге. Штаб бригаде, санитет, интендантура и пратећа чета смештени су у селу Драва Саболч. Избијањем на ове положаје — од Цуна до Торјанца — бригада је сменила један совјетски пук. Затим је одмах успоставила (десно) везу са 3. бригадом 51. дивизије, поставила читав систем осматрачница и фортификацијски уредиле положаје.¹⁴⁵ На десној обали Драве пред 16. дивизијом налазио се 15. усташки батаљон (око 600 људи) и једна чета шуц-полицајаца.

¹⁴⁵ У изводу операцијског дневника 4. бригаде за 6. децембар 1944. први пут се појављује 5. батаљон; 29. децембра батаљон одлази у новоформирану мађарску „Петефи“ бригаду. О овом батаљону нисам могао пронаћи податке. ВИИ, бр. рег. 24/2, к. 969.

Ватрени положаји бацача, митраљеза, противтенковских пушака и живе силе добро су маскирани, а извиђачке групе и осматрачи су благовремено извештавали о сваком непријатељском покрету. Бацачи и артиљерија, придати 4. бригади, успешно су тукли непријатеља на десној обали Драве.

У мађарским селима наши борци су примани као најдражи гости. Томе је много допринело присуство 15. бригаде НОВЈ „Петефи“ која је дејствовала у саставу 16. дивизије, а и у 4. бригади је било око 350 бораца мађарске националности.

Задатак 16. дивизије је и даље остао обезбеђеше операција Црвене армије на левом крилу, имајући две бригаде на десној обали Драве, а 4. бригаду као дивизијску резерву на левој обали.

Осмог децембра 16. дивизија је добила задатак да упути једну бригаду на десну обалу Драве (у Славоњу), са задатком ликвидације непријатељског упоришта у селу Мославини и продираша ка Дошем Михољцу,¹⁴⁶ одређена је 2. бригада, која је одмах предузела извиђаше, да би пронашла најповољније место за прелаз.

Пребацавање 2. бригаде је отпочело 10. децембра по паду мрака, на сектору Залата — Чађавица, док су 4. и 1. бригада, као и артиљерија 16. дивизије, вршиле јачи ватрени притисак на непријатеља на линији Доши Михољца — Подравска Мославина. Бригада се пребацила чамцима пронађеним на левој обали Драве. Пребацивање је ишло доста споро. На десној обали су биле усташе из 15. батаљона. Први се пребацио 3. батаљон и не чекајући остале напао гарнизон у Мославини. У то исто време 36. дивизија је водила уличне борбе у Вуковару, а 51. дивизија је нападала Осиек и Валпово.

Батаљони 4. бригаде и даље су остали на истим положајима, појачавајући обавештајно-извиђачку делатност, уређујући положаје и отварајући ватру из митраљеза, бацача и батерије 76 мм — наносећи тако непријатељу осетне губитке у људству и материјалу.

¹⁴⁸ Заповест штаба 4. бригаде, О. бр. сл. од 17. децембра 1944. ВИИ, бр. рег. 49/1, к. 969.

Дванаестог децембра је дошло до извесне измене у распореду 4. бригаде, јер је 2. батаљон пребачен у село Вејти са задатком да контролише леву обалу Драве у правцу села Доша Мославина.

Непријатељ је све више појачао своје снаге на десној обали Драве. Тако су 15. децембра пристигли на сектор Д. Михољац — Осијек немачка 118. дивизија са 30 тенкова, а 17. децембра 18. усташка бојна и један батаљон гестаповаца, 10 оклопних кола са артиљеријом. Тиме је непријатељ знатно ојачао своје снаге (5.000—6.000) и успешно држао пут Осијек—Нашице —Баково.

Осамнаестог децембра 4. бригаду је сменила 3. војвођанска бригада. Први батаљон је кренуо на челу колоне 4. бригаде правцем: Драва Сабољч — Харкаш — Кемеш — Вајело, где се одмарао неколико часова, па је наставио преко села Шелије и Дравафок за село Лакоча, у које је стигао 19. децембра у 12 часова и сместио се у источном делу села. Иза 1. батаљона кретао се 4. батаљон, који је од Лакоче продужио за село Тотуфјалу, у коме се разместио и предузео мере обезбеђења. Трећи батаљон се сместио у селу Св. Бордаш са истим задатком као 1. и 4. батаљон. Истим правцем кретао се и 5. батаљон као (привремено додељен из „Петефи“ бригаде) до села Дравафок, одакле је скренуо на југ до села Фелсе Сент Мартон и сместио се у шеговом северном делу. Други батаљон се од села Вејти кретао истим правцем којим и 5. батаљон, а сместио се у јужном делу села. Поред наведених, батаљони су имали и задатак да направе сплавове за пребациваше материјала 1. и 2. бригаде. Штаб 4. бригаде, техничка чета, санитет и интендантура, кретали су се истим правцем као и 1. батаљон, а сместили су се у селу Лакоча.¹⁴⁷

Од 1. до 31. децембра 4. бригада није имала неких тежих борби. Међутим, њене јединице су, ипак, уочиле значај укопаваша и маскираша у фронталним борбама.

¹⁴⁷ Извештај штаба 16. дивизије Главном штабу Војводине о дејствима од 1. до 15. децембра и извештај за време од 16. до 31. децембра 1944; ВИИ, бр. рег. 50/1 и 57/4, к. 951.

I Z V O D
iz operacijskog dnevnika od 1-15-XII-1944 god.

datum stanje vremena mesto	Sastav i brojno stanje	S A D R Ž A J	Primedba
1-XII kiša promenljivo	brojno stanje.1420 1 puška347 vo Sombor- Bezdan Batina.	Tačno u 7 časova ujutro naša brigada krenula je pravcem Sombor-Bezdan-Batina. U Bezdan je stiže u 12 časova, gde je bio odmor od 1 sata i po- teš.mitralj. ljen obrok jela.(suva hrana).U 1 sat posle podne 20.pikavaca brigada je krenula Bezdan-Batina gde je prebači- 662,p.mitra vanje bataljona izvršeno do 24 časa u najvećem 1.138. redu.Bataljoni su nakon prebacivanja krenuli prav- teš,bacača cem Batina-Zmajevac-Suze-Kn.Vinogradi,gde su stig- 16,laki 4, li u 8 časova ujutro. prot.tenkov. 28.	MHO. S.M.P.L. 23-113 1954
2-XII. vedro	sastav in brojno stanje kao 1-XII.	Posle dolaska u s.Kn.Višnograda bataljoni se smeštaju u se- celo gde se vrši kuvanje ručka i očekuje se brigad- na komora koja je ostala na levoj obali Dunava i tek izvršila prebacivanje 2-XII- u 6 časova i pro- šla pokret za bataljonima,koje stiže u s.Kn.Vi- šnograda u 9 časova.Bataljoni sa komorama na odma- njaju.Za vreme pokreta držanje boraca je dobro. Istoga dana u 16 časova pošto je cela brigada sredila bataljone i komoru dobija naredjenje za dalji pok- ret.Tačno u 18 časova cela brigada produžuje pokret pravcem Kn.Višnogradi-Kozarac-Beli Manastir-Petlovac Majiške Medje,-Baranjsko Petrovoselo-Berement. Pokret izvršen u najvećem redu.Bez zubljenja lju- dstva.	
3-XII- pređeno vo.	Sastav i brojno stanje isto kao 1-XII-.	U 6 sati ujutro brigada stiže u Berement gde se smešta na odmor Naročiti promena nije bilo.	
4-XII- vreme lepo	Sastav i brojno stanje isto.	Brigada produžuje pokret u 3 sata ujutro prav- cem Berement-Nadžharkanj-Sikloš-Harkanj-Drava saboloč.U Harkanju I.bataljon kreće pravcem za Mač- kaxxi ostali bataljoni sa Sanitom,intendanturou stižu u s.Drava Saboloč.II.bataljon produžuje kre- tanje u s.Kondrić gde se smešta na položaj radi kontrolisanja drumu i željezničke pruge D.Miholjac III.bataljon je krenuo za s.Dravankonj zas zadat- kom kontrolisanja leve obale reke Drave desno od puta d.Miholjac-Harkanj.IV.bataljon je krenuo levo preko pruge do sela Gordiša gde se smestio sa zadatkom kontrole reke Drave levo od drumu i že- ljezničke pruge. Svi bataljoni zauzimaju položaje prema zapovesti štaba brigade.dok II.bataljon os- taje kao brigadna rezerva.	
5-XII- promen- ljivo	Sastav i brojno stanje isto kao 4-XII-.	Štab brigade,Sanitet,intendantura smešteni u s.Dravasabolč,bataljoni na položaju. Na položaju kod našega III.bataljona prekidnost dosta dobra,naročito na cesti,pruzi i most koji se nalazi na d.obaji reke Drave:na jednom potoku naši vrše stalno osmatranje i sa bacačima i artilerijom vrši se ometanje pri povlačenju neprijatelja.	

Извод из операцијског дневника 4. бригаде од 15. децембра 1944.

Њихове борбене положаје често су засипали артиљерија и минобацачи, али губитака није било.

Средства везе добро су функционисала, како унутар бригаде тако и са штабом дивизије, што показује да је људство добро обучено у правилном коришћењу средстава које је бригада први пут употребила у Бараши.

Време проведено на левој обали Драве 4. бригада је искористила за војно-политички рад, а посебно се настојало да се што боље усвоји совјетско наоружање. Да би се постигли што бољи резултати, при штабу бригаде је организован нижи војни курс, који су посећивали четни и водни руководиоци, затим минерски и санитетски курс. При штабу дивизије формиран је курс за руковаше бацачима 82 мм, на коме је било 10 руководиоца 4. бригаде. Курсеви при штабу бригаде трајали су 10 дана, а при штабу дивизије 15 дана. На крају курса полагаани су испити.

Бригада је на овом терену, у истом распореду, оетала до краја децембра 1944. За то време прикупљен је већи број пушака, муниције, бомби и друге опреме од месног становништва. Није се десио ниједан покушај саботаже, а однос бораца 4. бригаде према народу и његовој имовини био је правилан.